

Sygn. akt I UK 382/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący)

SSN Halina Kuryło (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania A.S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o rentę uczniowską z tytułu całkowitej niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 sierpnia 2015 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 9 kwietnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 1 lipca 2011 r. odmówił A. S. prawa do renty uczniowskiej z uwagi na niestwierdzenie u ubezpieczonej całkowitej niezdolności do pracy.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 26 czerwca 2013 r. oddalił odwołanie ubezpieczonej od tej decyzji.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczona A. S. pobierała rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy dla ucznia/studenta w okresie od 1 listopada 1997 r. do 30 kwietnia 2011 r. Świadczenie to zostało przyznane na podstawie przepisów art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40 poz. 267 ze zm.). Kolejny wniosek w sprawie przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy skarżąca złożyła w dniu 23 marca 2011 r. Orzeczeniem Komisji Lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 czerwca 2011 r. stwierdzono, iż wnioskodawczyni nie jest całkowicie niezdolna do pracy. Schorzeniami wiodącymi odwołującej się są schorzenia neurologiczne i neurochirurgiczne. Powołany w toku procesu biegły sądowy specjalista z zakresu neurologii rozpoznał u wnioskodawczyni stan po przebytych w dzieciństwie (1996 r.) leczeniu operacyjnym usunięcia guza płata czołowego lewego (astrocytoma), stan po usunięciu guza skrzyżowania nerwów wzrokowych w 2007 r. oraz stan po zaklipsowaniu tętniaka tętnicy łączącej tylnej i rozwidleniu tętnicy szyjnej wewnętrznej lewej oraz usunięciu neurofibroma śródpiersia tylnego w 2008 r., bez wznowy procesu rozrostowego potwierdzonego kontrolnymi badaniami MRI (ostatnio z 2010 r.), niewielkiego stopnia niedowład prawych kończyn oraz okresowe dolegliwości bólowe głowy i epizody zawrotów głowy ustępujące samoistnie, bez prowadzonego leczenia farmakologicznego. W ocenie biegłego neurologa, aktualny stan kliniczny, przebyte schorzenia oraz stopień nasilenia objawów nie naruszają z punktu widzenia neurologicznego sprawności organizmu badanej w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do pracy. Wnioskodawczyni nie podzieliła stanowiska biegłego neurologa podkreślając, między innymi, że jej stan zdrowia znacznie się pogorszył. W szczególności skarżąca argumentowała, iż cierpi na silne bóle i zawroty głowy, które w ostatnich latach się nasiliły. W wyniku zażywanych leków jest senna, rozdrażniona i stale musi przebywać pod opieką drugiej osoby. Biegły neurolog w opinii uzupełniającej, po zapoznaniu się z zarzutami wnioskodawczyni, podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko. Z kolei biegły specjalista neurochirurg i neurotraumatolog potwierdził opinię biegłego neurologa w części dotyczącej zdiagnozowanych u badanej schorzeń oraz w

kwestii braku całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonej w okresie od 30 kwietnia 2011 r. do 27 listopada 2012 r. Jednakże w związku z wynikiem badania rezonansu magnetycznego głowy z dnia 28 listopada 2012 r. uznał, że wnioskodawczyni stała się ponownie całkowicie niezdolna do pracy od tej daty.

W tak ustalonym stanie faktycznym sprawy Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawczyni nie spełniała przesłanek niezbędnych do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w rozumieniu przepisów art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748; dalej: ustawa o emeryturach i rentach z FUS) w okresie od 30 kwietnia 2011 r. do dnia 28 listopada 2012 r. i tym samym nie nabyła również uprawnień do renty uczniowskiej począwszy od dnia 1 maja 2011 r. - na mocy art. 180 ust. 1 pkt. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W świetle powołanego przepisu prawo do renty uczniowskiej zachowują bowiem osoby, które nabyły uprawnienia do tego świadczenia przed dniem 1 stycznia 1999 r., o ile po tej dacie są całkowicie i nieprzerwanie niezdolne do pracy, choćby ta niezdolność miała charakter okresowy. Jak zaś wynika z zebranego w sprawie materiału dowodowego, wnioskodawczyni była całkowicie niezdolna do pracy nieprzerwanie do dnia 30 kwietnia 2011 r. Po tej dacie, z uwagi na stopień nasilenia schorzeń, brak było podstaw do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonej. W konsekwencji odwołująca się utraciła prawo do renty uczniowskiej po dniu 30 kwietnia 2011 r., a okoliczność, iż ponownie stała się ona całkowicie niezdolna do pracy od dnia 28 listopada 2012 r. pozostaje bez znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

Apelację od wyroku wywiodła wnioskodawczyni, zaskarżając wyrok w całości.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2014 r. oddalił apelację.

W uzasadnieniu rozstrzygnięcia podkreślono, że istotą niniejszego sporu jest ustalenie, czy wnioskodawczyni po dniu 30 kwietnia 2011 r. jest nadal osobą całkowicie niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a w konsekwencji - czy zachowuje prawo do uczniowskiej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Sąd Apelacyjny uznał za niezbędne uzupełnienie postępowania dowodowego i w tym celu przeprowadził dodatkowo

dowód z opinii biegłego sądowego specjalisty z zakresu neurochirurgii. Biegły sądowy w oparciu o przeprowadzone badanie oraz analizę udostępnionej dokumentacji lekarskiej rozpoznał u wnioskodawczynie stan po dwukrotnej operacji z powodu guza mózgu, stan po wyłączeniu z krążenia mnogich tętniaków mózgu drogą embolizacji wewnątrznacyniowej, zaburzenia tonacji jatrogenne - stan po usunięciu guza okołotchawiczego, niewielki niedowład połowiczny prawostronny nieograniczający funkcji ruchu i samodzielności ruchowej, otyłość na tle niskiej aktywności ruchowej oraz zaburzeń endokrynologicznych i uznał, że wnioskodawczynie nie jest osobą całkowicie niezdolną do pracy. Wskazał, że wnioskodawczynie przebyła liczne operacje związane z powstawaniem nowotworów o niskim stopniu złośliwości oraz nieprawidłowości w zakresie naczyń mózgowych (tętniaki mózgu), które w przypadku wnioskodawczynie mają charakter rozwojowy a nie wrodzony i tym istotnie różnią się od typowych wad naczyniowych. Wszystkie przebyte metody leczenia przebiegły pomyślnie. Biegły nie stwierdził istotnych następstw schorzeń tak poważnych, jak guzy podstawy czaszki czy wady naczyniowe, które przebiegałyby z krwawieniem wewnątrzczaszkowym. Stan neurologiczny w aspekcie objawów ubytkowych ocenił jako bardzo dobry. Potwierdzili to biegli z zakresu neurologii i neurochirurgii. Biegły neurolog badający stan wnioskodawczynie po schorzeniach neurochirurgicznych nie stwierdził objawów uszkodzenia układu nerwowego czyniących wnioskodawczynię całkowicie niezdolną do pracy. Na podstawie badań obrazowych mózgowia, rezonansu magnetycznego i tomografii komputerowej nie stwierdzono wznowy procesu nowotworowego (istniało takie podejrzenie w 2012 r.). Podkreślono, że z punktu widzenia onkologii chora po pięcioletnim okresie przeżycia po leczeniu guza mózgu, bez wznowy procesu nowotworowego i bez uszkodzeń układu nerwowego, jest osobą wyleczoną. Przebieg wyłączenia tętniaków z krążenia także przebiegł pomyślnie, bez żadnych uszkodzeń stanu neurologicznego. Z punktu widzenia neurochirurgicznego wnioskodawczynie jest wyleczona, choć nigdy nie można przewidzieć powstania nowej wady lub udrożnienia naczynia. Podstawą uznania wnioskodawczynie w latach 1997-2011 za całkowicie niezdolną do pracy był niedowład połowiczny, zaburzenia równowagi, oczopląs, stan w sposób znaczny utrudniający lokomocję i samoobsługę oraz to, że wnioskodawczynie znajdowała się

w okresie realnej wznowy procesu nowotworowego, co wymagało wnikliwej obserwacji. Od co najmniej 2012 r. nie można wnioskodawczyni uznać za całkowicie niezdolną do pracy. Uwzględniając powyższą opinię biegłego neurochirurga oraz opinie neurologa i neurochirurga wydane w postępowaniu odwoławczym, zgodne we wnioskach z orzeczeniem Lekarza Orzecznika ZUS i Komisji Lekarskiej, Sąd Apelacyjny stwierdził, że brak podstaw do uznania wnioskodawczyni za całkowicie niezdolną do pracy. W tym stanie rzeczy, skoro stan zdrowia skarżącej uległ poprawie i nie jest ona nadal, tj. po 30 kwietnia 2011 r., osobą całkowicie niezdolną do pracy, to nie zachowała prawa do renty uczniowskiej, do której była uprawniona na podstawie art. 63 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną wnioskodawczyni. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 63 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, przez odmowę przywrócenia prawa do renty w ciągu 18 miesięcy od ustania tego prawa pomimo tego, że ubezpieczona ponownie stała się niezdolna do pracy w tym okresie oraz przyjęcie, iż skarżąca nie była całkowicie niezdolna do pracy po dniu 30 kwietnia 2012 r. a przed dniem 28 listopada 2012 r. Ponadto skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów postępowania: 1/ art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w ten sposób, że uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji nie posiada wszystkich koniecznych elementów i zawiera kardynalne braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną. Treść uzasadnienia orzeczenia uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania wyroku; 2/ art. 328 § 2 k.p.c. w ten sposób, że Sąd drugiej instancji pominął część materiału dowodowego zebranego przez Sąd pierwszej instancji. W przedmiotowym procesie, w świetle art. 382, art. 233 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. obowiązkiem Sądu drugiej instancji było rozważenie całego zgromadzonego materiału dowodowego, odniesienie się do wyników postępowania przed Sądem Okręgowym i wyjaśnienie dokonanej przez siebie oceny dowodów oraz przedstawienie poczynionych na tej podstawie ustaleń w zakresie stanu faktycznego sprawy i danie temu wyrazu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku;

3/ art. 217 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w ten sposób, że Sąd drugiej instancji nie przeprowadził wnioskowanych w apelacji i postępowaniu apelacyjnym dowodów, pomijając w uzasadnieniu ich zgłoszenie, przy czym potrzeba ich zgłoszenia pojawiła się dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, kiedy Sąd pierwszej instancji orzekł wbrew treści dokumentów potwierdzających stan faktyczny. Sąd pozbawił w ten sposób skarżącą możliwości wykazania, iż co najmniej od 10 lipca 2012 r. do 28 listopada 2012 r. była całkowicie niezdolna do pracy; 4/ art. 286 k.p.c. w ten sposób, że Sąd nie zażądał ustnego wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie przez biegłego sądowego S. K., co z jednej strony uniemożliwiło ustalenie dokładnej daty wyleczenia skarżącej w 2012 r. i faktu jej całkowitej niezdolności do pracy przed 2012 r., a z drugiej strony stanowiło podstawę do przyjęcia przez Sąd, że skarżąca nie była całkowicie niezdolna do pracy przed dniem 28 listopada 2012 r.; 5/ art. 236 k.p.c. w związku z art. 240 § 1 k.p.c. w ten sposób, że pomiędzy wydaniem postanowienia na rozprawie w dniu 11 grudnia 2013 r. a wysłaniem pisma do biegłego Sąd zmienił fakty podlegające stwierdzeniu, dokonując tej zmiany bez wydania postanowienia. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości, a także poprzedzającego wyroku Sądu Okręgowego, i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy przez uchylenie decyzji organu rentowego albo o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny, a nadto wniosła o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W załączeniu do pisma przewodniego z dnia 7 kwietnia 2015 r. pełnomocnik ubezpieczonej przysłał najnowsze badania ubezpieczonej (z dnia 4 marca 2015 r.), z którego wynika, że jej stan zdrowia w dalszym ciągu się pogarsza i wniósł o przeprowadzenie dowodu na okoliczność stałej, niewyleczalnej i jak dotąd niewyleczalnej choroby ubezpieczonej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od przypomnienia, że ubezpieczona A. S. nabyła prawo do uczniowskiej renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.; dalej jako ustawa o z.e.p.). Omawiany przepis, obowiązujący do dnia 1 stycznia 1999 r., zawierał normę statuującą prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy dla uczniów szkół ponadpodstawowych, studentów szkół wyższych (do 15 listopada 1991 r. również uczestników studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej), którzy stali się całkowicie niezdolni do pracy w czasie uczęszczania do szkoły lub odbywania studiów. Było to świadczenie z ubezpieczenia społecznego pracowników, udzielane niepozostającym w stosunku zatrudnienia uczniom szkół ponadpodstawowych, a więc w systemie świadczeń z ubezpieczenia społecznego pracowników wyjątkowe. Mogło być wobec tego traktowane nie jako przysługujące w ramach stosunku ubezpieczenia społecznego, lecz tylko jako świadczenie wypłacane z funduszy instytucji ubezpieczeniowej w związku z zaistnieniem okoliczności podobnych do ryzyka objętego ubezpieczeniem (powstaniem niezdolności do pracy). Renta, przewidziana w art. 63 ust. 1, mieszczącym się w dziale III, rozdziale 3 ustawy o z.e.p., dotyczącym świadczeń dla niektórych osób niebędących pracownikami oraz niebędących także - z innego tytułu - podmiotami stosunku ubezpieczenia społecznego (por. art. 4 i 4¹ ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych - jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), sytuowała się jako świadczenie jednostronne, niezależne od składki na ubezpieczenie, spełniające funkcję socjalną wobec podmiotów pozostających poza ubezpieczeniem. Była zatem traktowana jako świadczenie szczególnego rodzaju, co przesądzało o konieczności ścisłej interpretacji warunków jej przysługiwania. Celem tej regulacji była ochrona ludzi młodych, którzy przed podjęciem pracy, już w trakcie uczęszczania do szkoły i przysposabiania się dopiero do przyszłego zawodu, stali się całkowicie niezdolni do wykonywania w przyszłości zatrudnienia w normalnych warunkach, z utratą perspektyw samodzielnego utrzymania się w przyszłości. W swych orzeczeniach Sąd Najwyższy jednolicie wskazywał, że tzw. „renta uczniowska” przysługuje tylko wówczas, gdy ubezpieczeni stali się (w ówczesnym brzmieniu przepisu) inwalidami

I lub II grupy w czasie uczęszczania do szkoły lub odbywania studiów (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1987 r., III UZP 42/87, OSNCP 1989 z. 3, poz. 46, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1988 r. II URN 237/88, OSNCP 1990 z. 12, poz. 157 oraz OSP 1990 nr 10, poz. 741 z glosą H. Pławuckiej). Przesłanką prawa do świadczenia ustawodawca uczynił utratę możliwości dalszego pobierania nauki w szkole ponadpodstawowej (a tym samym zdobycia zawodu odpowiedniego do stanu zdrowia), toteż datę powstania niezdolności do pracy wiązał z czasem uczęszczania do szkoły nawet wówczas, gdy niezdolność ta powstała dopiero na skutek istotnego pogorszenia się stanu zdrowia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1988 r., II URN 237/88, OSNCP 1990 nr 12, poz. 157; z dnia 6 kwietnia 2001 r., II UKN 313/00, OSNAPiUS 2002 nr 24, poz. 604; z dnia 19 września 2003 r., IIUK 39/03, Legalis). Podkreślano przy tym konieczność wykazania czasowego a nie przyczynowego związku powstania całkowitej niezdolności do pracy z uczęszczaniem do szkoły (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2000 r., II UKN 431/99, OSNAPiUS 2002 nr 2, poz. 51). Jednocześnie zauważano, że nie traci prawa do renty uczniowskiej osoba, która stała się całkowicie niezdolna do pracy w czasie uczęszczania do szkoły, także w sytuacji, gdy po ukończeniu tej szkoły podjęła zatrudnienie, lecz nie nabyła z tego tytułu prawa do renty inwalidzkiej. Pogląd ten uzasadniano tym, że podjęcie zatrudnienia przez osoby wymienione w art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p. nie mogło powodować ujemnych skutków prawnych i stawiać ich w gorszej sytuacji od osób, które zatrudnienia nie podjęły. Podjęcie zatrudnienia, a więc dążenie do zdobywania środków utrzymania we własnym zakresie, nie mogło implikować negatywnych konsekwencji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1987 r., III UZP 42/87, OSNCP 1989 nr 3, poz. 46).

Wprawdzie na podstawie art. 195 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS) z dniem 1 stycznia 1999 r. utraciła moc obowiązującą ustawa o z.e.p., a wraz nią art. 63 tego aktu, jednak w myśl art. 180 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, osoby, którym w dniu wejścia w życie tej ustawy przysługiwały emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinne na podstawie przepisów,

o których mowa w art. 195, zachowują prawo do tych świadczeń w wysokości ustalonej przed dniem wejścia w życie ustawy, z zastrzeżeniem ust. 2-5 i z uwzględnieniem ust. 6-9. Przepis ten potwierdził regułę zachowania prawa do świadczeń przyznanych na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów prawa, co jest zgodne z zasadą ochrony praw słusznie nabytych. Z tej - zawartej w przepisach przejściowych - regulacji wynika wprost, że ubezpieczony, który nabył prawo do uczniowskiej renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p., zachował to prawo, skoro przepis art. 180 ustawy o emeryturach i rentach odnosi się do każdego rodzaju rent z tytułu niezdolności do pracy przyznanych na podstawie przepisów, o których mowa w art. 195, w tym prawa do rent pobieranych na podstawie przepisów ustawy o z.e.p. Oznacza to, że obecnie obowiązujące przepisy nie derogowały uprawnień do uczniowskich rent z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabytych na podstawie poprzednio obowiązującego art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p. W aktualnym stanie prawnym tego rodzaju prawo ubezpieczonego mogłoby zatem ustać na zasadach ogólnych określonych w art. 101 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. gdyby ustał którykolwiek z warunków wcześniej wymaganych do uzyskania tego świadczenia, a zatem w szczególności, gdyby stan zdrowia ubezpieczonej uległ poprawie w stopniu, który obecnie nie czyni jej całkowicie niezdolną do pracy. W konsekwencji Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 sierpnia 2001 r., II UKN 517/00, (OSNP 2003 nr 10, poz. 259) stwierdził, że osoba, która nabyła prawo do uczniowskiej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na podstawie art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p., zachowuje prawo do tego świadczenia z mocy art. 180 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli w dalszym ciągu jest całkowicie i nieprzerwanie niezdolna do pracy, choćby ta niezdolność do pracy miała charakter okresowy. Pogląd ten powtórzono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2003 r., II UK 170/03 (Legalis).

W uchwale z dnia 5 lipca 2001 r., III ZP 10/01 (OSNAPIUS 2001 nr 23, poz. 694) Sąd Najwyższy wyjaśnił zaś, że nowe uregulowania nie pozwalają obecnie przyznać prawa do takiego świadczenia osobie, która stała się całkowicie niezdolna do pracy po dniu 1 stycznia 1999 r., a więc po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., nie mogą jednak pozbawiać prawa do świadczenia

uprzednio zgodnie z prawem przyznanego. Zasada ochrony praw słuszenie nabytych nie może jednak oznaczać zachowania prawa do świadczenia w sytuacjach które i w poprzednim stanie prawnym powodowały jego ustanie. Jeżeli więc stan zdrowia osoby uprawnionej do świadczenia uległ poprawie i nie jest ona obecnie całkowicie niezdolna do pracy, a ustalenie powyższego nastąpiło po przeprowadzeniu badań kontrolnych dopuszczalnych w świetle prawa, brak podstaw do utrzymywania świadczenia

Nie ma natomiast racji skarżąca upatrując możliwość rozstrzygnięcia sporu o jej dalsze prawo do przedmiotowej w oparciu o unormowanie zawarte w art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z tym przepisem, prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 8 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczonym ponownie stał się niezdolny do pracy. Można przyjąć, że przywrócenie prawa do renty charakteryzuje się pełnym automatyzmem, polegającym na tym, iż jedyną przesłanką podlegającą ocenie w razie ubiegania się o to świadczenia na podstawie powołanego przepisu, jest kwestia niezdolności do pracy wnioskodawcy (jej powstania w stosownym przedziale czasu). Z literalnego brzmienia art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie wynikają jakiegokolwiek ograniczenia co do rodzaju renty zależnej od niezdolności do pracy, do której prawo podlega przywróceniu w trybie tego przepisu. Funkcja, jaką przepis ten pełni w wśród uregulowań dotyczących nabywania uprawnień do świadczeń rentowych, wynikająca z jego usytuowania w systemie ubezpieczenia rentowego, została wyjaśniona w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2009 r., II UZP 1/09 (OSNP 2009 nr 19-20, poz. 263). Stwierdzono w nim, że chociaż przepis odwołuje się do niezdolności do pracy, to w istocie dotyczy pozostałych warunków prawa do renty określonych w art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a jego celem jest zapobieganie ustalaniu na nowo stażu ubezpieczeniowego i jego częstotliwości (art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 i 2 ustawy). W rezultacie art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ma zapobiegać ustalaniu na nowo prawa do renty określonej w art. 57 ust. 1 ustawy, gdyż niejednokrotnie spełnienie warunków określonych w pkt 2 i 3 tego artykułu byłoby bardzo utrudnione, a czasem wręcz niemożliwe w sytuacji pozostawiania

przez ubezpieczonego poza stosunkiem ubezpieczeń społecznych po ustaniu prawa do świadczenia rentowego. W konsekwencji art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie ma zastosowania do rent unormowanych w art. 57 ust. 2 tej ustawy, gdyż nabycie prawa do renty na podstawie tego przepisu nie wymaga spełnienia przez określone w nim osoby warunku częstości stażu ubezpieczeniowego ani warunku czasu powstania niezdolności do pracy. W razie utraty - z uwagi na ustanie całkowitej niezdolności do pracy - prawa nabytego z mocy art. 57 ust. 2 ustawy, prawo do tego świadczenia powstaje z dniem ponownego ziszczenia się warunku całkowitej niezdolności do pracy. Podobnie rzecz się ma z rentą z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową, do której prawo - w świetle art. 17 ustawy z dnia 30 października 2002 r. i ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 167, poz. 1322 ze zm.) - jest niezależne od stażu ubezpieczeniowego i daty wystąpienia niezdolności do pracy. Również w tym przypadku w razie ustania owego prawa z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, prawo to podlega przywróceniu, jeśli ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy w następstwie wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, niezależnie od czasu, jaki upłynął od ustania pierwotnego prawa do świadczenia.

Odnosząc powyższe rozważania do realiów niniejszej sprawy wypada stwierdzić, że art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie ma zastosowania do rent uczniowskich/studenckich z tytułu niezdolności do pracy. Prawo do tego świadczenia nie tylko nie było nabywane na warunkach określonych w art. 57 ust. 1 pkt 2 i 3 tej ustawy, ale jego podstawę stanowił przepis art. 63 nieobowiązującej już ustawy o z.e.p. Wprawdzie art. 180 ust. 1 pkt ustawy o emeryturach i rentach z FUS gwarantował osobom, które nabyły uprawnienia rentowe na podstawie ustawy o z.e.p., zachowanie tych praw pod rządami ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale tylko tak długo, jak długo spełniały one warunki do dalszego pobierania świadczenia. Jeśli zatem prawo do renty uczniowskiej ustało z powodu ustąpienia całkowitej niezdolności do pracy świadczeniobiorcy, nie może ono zostać przywrócone w razie ponownego stwierdzenia owej niezdolności, gdyż – jak wskazano wyżej – spełnienie po dniu 1 stycznia 1999 r. przesłanek określonych w

art. 63 ustawy o z.e.p. nie implikuje powstania prawa do tegoż świadczenia, skoro prawa takiego nie przewidują przepisy obecnie obowiązującej ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Funkcję zbliżoną do dawnej renty uczniowskiej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy spełnia obecnie renta socjalna.

Decydujące znaczenie dla prawidłowego zastosowania przez Sądy orzekające w niniejszej sprawie prawa materialnego miało zatem dokonanie niezbędnych ustaleń faktycznych, a ściślej wyjaśnienie, czy po zakończeniu okresu, na jaki uprzednio przyznano A. S. prawo do renty uczniowskiej, odwołująca się była nadal osobą całkowicie niezdolną. Ustalenie tej okoliczności wymagało zaś wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. W judykaturze akcentuje się konieczność zasięgnięcia w sporach o rentę z tytułu niezdolności do pracy opinii biegłych lekarzy właściwych specjalności do oceny stanu zdrowia ubezpieczonych z punktu widzenia możliwości wykonywania zatrudnienia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2007 r., I UK 304/06, LEX nr 898844; z dnia 8 maja 2008 r., I UK 356/07, OSNP 2009 nr 17-18, poz. 234; z dnia 5 czerwca 2008 r., III UK 9/08, LEX nr 494139; z dnia 3 września 2009 r., III UK 30/09, LEX nr 537018; z dnia 15 września 2009 r., II UK 1/09, LEX nr 574538; z dnia 13 października 2009 r., II UK 106/09, LEX nr 558589; z dnia 12 stycznia 2010 r., I UK 204/09, LEX nr 577813). Wynikające z powołanego przepisu ograniczenie samodzielności sądu w zakresie dokonywania ustaleń wymagających wiadomości specjalnych obejmuje w sprawie o uczniowską rentę z tytułu niezdolności do pracy ocenę etiologii, momentu powstania, aktualnego stopnia nasilenia diagnozowanych u wnioskodawcy schorzeń, ich wzajemnych powiązań i wpływu na możliwość świadczenia pracy zarobkowej. Zasadniczo celowe jest zasięgnięcie kompleksowej opinii lekarskiej w tej materii, skoro zdrowie człowieka, determinujące możliwość wykonywania pracy, stanowi pewną integralną całość. Do kompleksowej analizy stanu zdrowia ubezpieczonego niezbędne jest zasięgnięcie opinii biegłych właściwych specjalności. Sporządzając opinię na temat stanu zdrowia osoby ubiegającej się o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, biegli powinni przy tym dysponować pełnym materiałem w postaci wyników badań i dowodów leczenia pacjenta. Tymczasem w rozpoznawanej sprawie zasięgnięto wprawdzie opinii biegłego neurologa oraz dwóch neurochirurgów, jednakże opinie te zostały sporządzone

oddzielnie, a Sąd drugiej instancji ostatecznie oparł swoje ustalenia na opinii neurochirurgicznej sporządzonej w postępowaniu apelacyjnym, nie zauważając i nie wyjaśniając jej sprzeczności z opinią biegłego neurochirurga wykonaną na zlecenie Sądu Okręgowego. Autor tej ostatniej opinii stwierdził bowiem brak całkowitej niezdolności do pracy odwołującej się po upływie okresu, na jaki przyznano jej prawo do renty, tj. po 30 kwietnia 2011 r., i ponowne powstanie owej niezdolności w dniu wykonania badania rezonansem magnetycznym w listopadzie 2012 r. Natomiast biegły neurochirurg wypowiadający się w toku postępowania drugoinstancyjnego utratę przez ubezpieczoną całkowitej niezdolności do pracy oznaczył dość ogólnikowo jako przypadającą na co najmniej 2012 r. i jednocześnie wykluczył ponowne jej powstanie do czasu sporządzenia opinii. Słuszny jest zatem zarzut skargi kasacyjnej naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 286 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c. Nie rozważono bowiem całego zgromadzonego w toku procesu materiału dowodowego i nie zażądano od biegłego złożenia w trybie art. 286 k.p.c. ustnego wyjaśnienia opinii lub sporządzenia dodatkowej opinii na piśmie celem wyjaśnienia zasygnalizowanych sprzeczności i odniesienia się do zastrzeżeń strony. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 stycznia 2011 r., II UK 205/10 (LEX nr 785670), jeżeli wymaga się od ubezpieczonego wykazania niezdolności do pracy jako przesłanki faktycznej i prawnej renty, to bez rozważenia jego zarzutów do opinii medycznej nie można uznać, że doszło do dostatecznego wyjaśnienia sprawy. Nie chodzi bowiem tylko o sytuację, w której opinia nie jest korzystna dla strony, ale o sytuację procesową, w której strona postawiła zarzuty do opinii biegłego, a te nie zostały rozważone.

Sąd Apelacyjny nie rozważył też wszystkich wniosków dowodowych zgłoszonych przez odwołującą się w postępowaniu drugoinstancyjnym, a w każdym razie nie dał temu wyrazu w pisemnych motywach zaskarżonego wyroku. Sąd nie może zaś - bez naruszenia art. 217 § 1 w związku z art. 227 k.p.c. - pominąć środków dowodowych na wykazywane przez stronę okoliczności w przypadku, gdy nie zostały wyjaśnione sporne fakty mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., I PK 135/10, LEX nr 794776). W przedmiotowym przypadku inicjatywa dowodowa odwołującej się dotyczyła kwestii mającej decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia o prawie

wnioskodawczyni do renty uczniowskiej, tj. dalszego trwania całkowitej niezdolności do pracy zapoczątkowanej w trakcie pobierania nauki w szkole.

Nade wszystko jednak można mieć zastrzeżenia do sposobu zasięgania przez Sądy orzekające w sprawie opinii biegłych lekarzy na temat stopnia niezdolności do pracy ubezpieczonej. Ocenie poddano bowiem tylko stan neurologiczni i neurochirurgiczny odwołującej się, a biegli lekarze tych specjalności wypowiadali się w tej kwestii oddzielnie. Jak zaś wskazano wyżej, celowe był w tej sytuacji zasięgnięcie opinii łącznej, i to nie tylko specjalistów w tychże dziedzin medycyny. Warto zauważyć, że skarżąca w przeszłości poddana była kilku zabiegom neurochirurgicznym z powodu guzów i tętniaków mózgu oraz guza okołotchawiczego. Biegli lekarze wskazują na nowotworowe i rozwojowe podłoże tych schorzeń. Celowe było zatem poszerzenia grona autorów opinii o specjalistów z zakresu onkologii i ewentualnie innych dziedzin medycyny dla wyjaśnienia etiologii i charakteru schorzeń, na które cierpi ubezpieczona, dotychczasowego przebiegu procesu chorobowego oraz rokowań na przyszłość. Dopiero wówczas można będzie stwierdzić, czy diagnozowane u odwołującej się schorzenia są wyleczalne lub czy można przy prawidłowym leczeniu uzyskać istotną i długotrwałą poprawę stanu zdrowia, umożliwiającą skarżącej wejście na rynek pracy, czy też mamy jedynie do czynienia z chwilową poprawą stanu neurologicznego i neurochirurgicznego po kolejnym zabiegu operacyjnym, podczas gdy proces chorobowy trwa nadal i manifestuje się nowymi zmianami nowotworowymi lub naczyniowymi, wymagającymi intensyfikacji leczenia (na co zdają się wskazywać przedkładane przez ubezpieczoną wyniki badań i dowody leczenia z okresu po wstrzymaniu wypłaty renty), a w konsekwencji – czy po dacie 30 kwietnia 2011 r. odwołująca się była nadal całkowicie niezdolna do pracy, czy też rzeczywiście odzyskała częściową zdolność do pracy.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

